

Augustinus in het Nederlands 7

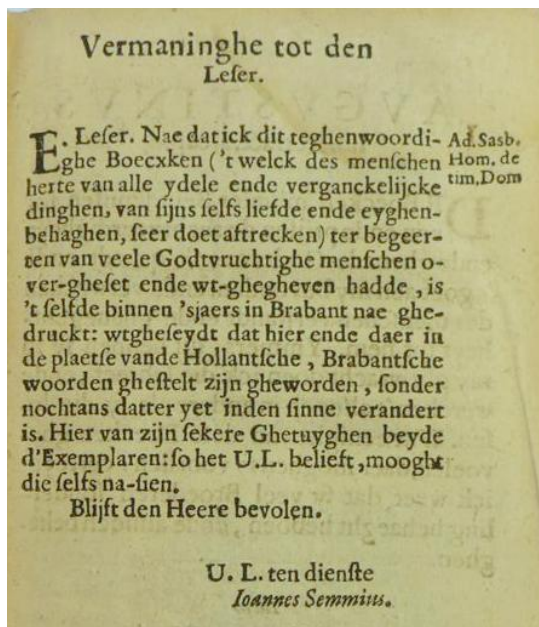
Ingrid van Neer-Bruggink
 mei 2014
 Bibliotheek Augustijns Instituut Eindhoven

De Confessiones – Belijdenissen

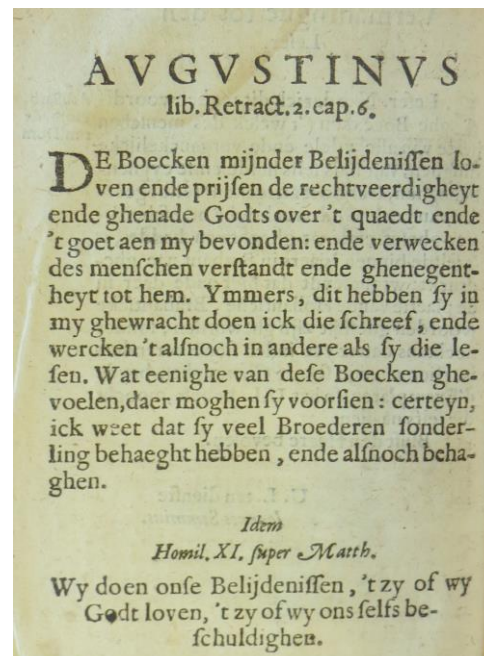
De Nederlandse vertalingen

17de eeuw

De oudste Nederlandse vertaling, gedrukt in 1603 bevat de boeken 1-10 vertaald **door Johannes Semmius**: *De boecken der belijdenissen van S. Augustijn, by zijn leuen bisschop vande stadt Hippon in Aphrijcken: nu eerst wtet Latijn int Duyts ouergheset* [door Johannes Semmius] T'Emmerick : by Jacob van Eckeren, 1603 (**Bibliografisch Overzicht Augustinus (BOA 12, 14)**). Ook de bespreking van dit boek in de *Retractationes* is opgenomen. Het boekje is uitgegeven in Emmerik dat destijds tot de Utrechtse kerkprovincie behoorde en in de jaren van de Opstand als een veilige uitwijkplaats gold. Er volgt een verbeterde herdruk in 1635 (BOA 23). De laatste herdruk *De belijdenissen van S. Augustyn volgens de oorspronkelijke uitgave van 1666* dateert uit 1872 door Albers te Zeist (BOA 86). Semmius' vertaling heeft het lang volgehouden.

'Vermaninghe tot den Leser' in: *De boecken der belijdenissen van S. Augustijn, by zijn leuen bisschop vande stadt Hippon in Aphrijcken: nu eerst wtet Latijn int Duyts ouergheset* [door Johannes Semmius] T'Emmerick : by Jacob van Eckeren, 1603 (BOA 12, 14)

Retractationes-Nalezingen 2,6 in: *De boecken der belydenissen van S. Augustyn, by zijn leven bisschop van de stadt Hippon in Aphryken. /Nu eerst uyt het Latijn in het Nederduyts overgheset* [door Johannes Semmius] T'Hantwerpen : by Ian Cnobbaert, 1635 (BOA 23)

Semmius vermeldt al in de eerste druk in zijn *Vermaninghe tot de leser* dat zijn vertaling een paralleluitgave kent. Zijn werk werd namelijk 't *selfde binnen 'sjaers in Brabant nae ghedruckt: uitgheseydt dat hier ende daer in de plaetse vande Hollantsche, Brabantsche woorden ghestelt zijn gheworden, sonder nochtans datter yet indien sinne verandert is*. De vertaling werd dus zowel in de noordelijke als zuidelijke Nederlanden gelezen, maar De Rynck noteert: 'De Hollandse versie werd een paar keer, de 'Brabantse' veelvuldig herdrukt.'¹

18de – 19de eeuw

In de 17de eeuw worden grote vorderingen gemaakt met het tekstkritisch onderzoek zodat eind 17de eeuw de omvang en indeling van het oeuvre van Augustinus vaststaat. Een van de eersten die hiervan profiteert, is de Gentse priester Adrianus van Loo in 1706 met de eerste volledige vertaling: *De derthien boecken der belydenisse van den heyligen Augustinus* / op een nieuw vertaelt volgens de latijnsche verbeteringe van de Benedictinen der Vergaderinge van den H. Maurus, door heer Adrianus van Loo. Te Gendt by Livinius de Clerck. (BOA 52, 53). Er volgt herdrukken tot in 1756 (BOA 73).

In 1741 verschijnen boeken 1-10 in *De belydenis van den H. Augustinus* in de vertaling van de priester **Johan Spruit** (BOA 71). In 1829 verschijnt de vertaling van **Johannes Matthias Schrant** (BOA 77) met nog een herdruk in 1922 (BOA 99). Er verschijnen tevens verschillende bloemlezingen.

20ste eeuw

De grafiek laat in de eerste helft 20ste eeuw vele nieuwe vertalingen en herdrukken zien, mede als gevolg van het eeuwfeest van Augustinus' sterfjaar in 430. Bekende vertalingen die nog wel antiquarisch verkrijgbaar zijn, zijn die van **Frans Erens** in 1903 (4de herz. druk 1924) (BOA 92,96,97,100, 229); **Alexander Sizoo** in 1928 (herz., 8ste dr 1982) (BOA 102,109,117, 131,151,169); in 1938 met Latijnse paralleltekst (herz. herdruk in 1948) (BOA 115, 132); **J.A. van Lieshout OSA** in 1930 (4de herdruk 1955) (BOA 106,123,127,139).

Nieuwe titels via de boekhandel leverbaar zijn: De *Belijdenissen van Aurelius Augustinus* door **Gerard Wijdeveld** in 1963 (8ste dr 2007 = 4^{de} herz. dr 1997) (BOA 148,167,178,185, 201,212, 219, 240) en de nieuwste vertaling *De Belijdenissen [Confessiones]* door Wim Sleddens OSA in 2009 (3de druk 2013) (BOA 252, 264, 267).

Geen autobiografie maar een geloofsboek

De *Confessiones* is het bekendste werk van Augustinus en behoort tot de wereldliteratuur². Van geen ander werk zijn er zoveel vertalingen, bloemlezingen en navolgingen bekend als van deze 'autobiografie'. Een echte autobiografie in de moderne betekenis van het woord is dit boek niet;

---

¹ De Rynck & Welkenhuysen, *De oudheid in het Nederlands : repertorium en bibliografische gids voor vertalingen van Griekse en Latijnse auteurs*. – Baarn : Ambo, 1992. - (Met suppl. : 1997) online: http://www.dbnl.org/tekst/rync001oudh01_01/rync001oudh01_01.pdf

Dit citaat van Semmius ook in: John Exalto 'Orating from the pulpit' in: *Augustine beyond the Book: Intermediality, Transmediality, and Reception* / ed. by Karla Pollmann, Meredith J. Gill. Brill, 2012. p. 206. Voor de uitwisseling van gedrukte teksten en illustraties tussen de noordelijke en zuidelijke Nederlanden tijdens de Tachtigjarige Oorlog zie ook: Feike Diets, 'Under the Cover of Augustine: Augustinian Spirituality and Catholic Emblems in the Seventeenth-Century Dutch Republic' in: *Augustine beyond the Book: Intermediality, Transmediality, and Reception* / ed. by Karla Pollmann, Meredith J. Gill. Brill, 2012, p. 167-194

² 'The thirteen books of *Confessions*... are the only work of Greek-Latin late antiquity which is undisputedly considered world literature', Dorothea Weber 'Confessions' in: *Oxford Guide of the Historical Reception of Augustine* (OGHRA) / ed. Karla Pollmann. vol. 1 p. 167.

daarvoor bevat het veel te weinig biografische gegevens. Augustinus heeft dan ook met het schrijven van zijn *Belijdenissen* een ander doel voor ogen dan zijn plaats in de geschiedenis vastleggen.

Augustinus schrijft zijn *Confessiones* niet voor zichzelf. Hij kiest als titel de meervoudsvorm van 'confessio' *Confessiones* omdat hij verscheidene 'belijdenissen' wil afleggen. Hij wil allereerst voor God zijn schuld belijden, zijn zonden opbiechten. Daaraan refereert de (sub-)titel van sommige edities: *Het leven van een zondaar* (BOA 229) of *De biecht voor God van een groot man* (BOA 82). Hij belijdt zijn vroegere kwaad om andere mensen een hart onder de riem te steken. Vervolgens wil hij God erkennen, plaats maken voor God, Hem blijven zoeken en Hem in al zijn beslissingen betrekken. Door God te zoeken en te vinden is hij in zijn voordeel veranderd. Zijn bekering maakt Augustinus nederig. Daarom wil hij, *een klein deeltje van de schepping* (Conf.1,1), bovenal God loven en eren. Honderden keren roept hij God aan om God te prijzen en ons verstaan van God te vergroten. Wanneer Augustinus voor het lezersoog van iedereen zijn eigen identiteit onderzoekt waarbij hij in dialoog met God zijn emoties en gedachten eerlijk opschrijft, zet hij ons aan tot zelfonderzoek. Augustinus vertelt dat we alleen onszelf leren kennen door God in ons binnenste toe te laten. God staat voor de hele wijsheid, waarheid, inzicht. Augustinus schrijft zijn *Confessiones* om met zijn eigen levensloop als voorbeeld, ons dichterbij God te brengen. De juiste leeswijze is dan ook lezen met het hart. Augustinus is voortdurend in gesprek met God, maar ook met de lezer:

[2] *Voor u is het duidelijk wie ik ben. ... Mijn belijdenis voor uw ogen, mijn God, is dus een belijdenis in stilte en ook weer niet. Ze maakt geen geluid, maar haar gevoel schreeuwt het uit. En ik kan mensen ook niets naar waarheid zeggen, als u het niet eerst uit mijn mond hebt gehoord. En u hoort het pas van mij, als u het mij eerst zelf hebt gezegd.*

[3] *Wat voor band heb ik dan met mensen dat zij mijn belijdenis mogen horen? Willem zij soms al mijn kwalen genezen? Zijn het mensen die alles willen weten over een ander, maar niet van plan zijn zichzelf te corrigeren? Waarom willen ze dan van mij horen wie ik ben, als ze niet van U willen horen wie ze zelf zijn? ...*

[6] *... Voor de mensen, de mensen die U mij opdraagt dienstbaar te zijn, zal ik mijzelf uitspreken: niet wie ik geweest ben, maar wie ik geworden ben en nu ben.*

(Conf. 10, 2-3 en 6 vertaling Wim Sleddens)

Receptiegeschiedenis

Dit werk wordt vanaf het eerste verschijnen, tussen 397 -401, tot aan deze eeuw vanuit verschillende invalshoeken nagevolgd en bestudeerd.³ Augustinus schrijft zelf in zijn *Retractationes* dat het lezen van de *Confessiones* velen genoeg doet en zal blijven doen. (Retr.2, 6)

Door de eeuwen heen verschijnen er bekeringsverhalen naar analogie van de *Confessiones*. Voor persoonlijke contemplatie blijkt het een geliefde bron; de populaire *Meditationes* van pseudo-Augustinus naar voorbeeld van de *Confessiones* zijn daarvan het bewijs. Vanuit de wetenschap is er een verhoogde theologische interesse in de 12de eeuw, de *aetas Augustiniana*. In de 20ste eeuw is er vanuit de filosofie veel belangstelling voor boek 11 dat het begrip Tijd behandelt. Ook psychologen lezen Augustinus vanwege zijn gedetailleerd uitgeschreven zelfreflecties. Originele herinterpretaties van de tekst volgen met Dante Alighieri en Petrarca. Er verschijnt zelfs een kritische pseudo-

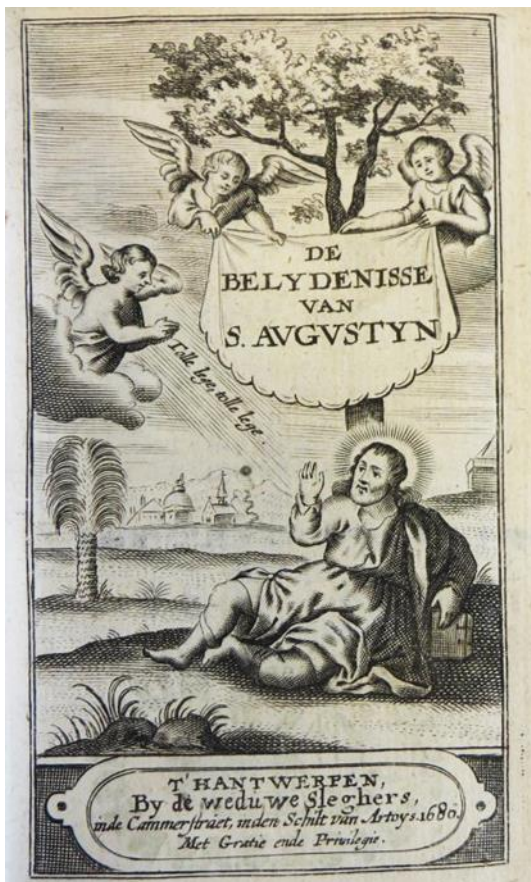
---

³ Bron volgende alinea's : *Oxford Guide of the Historical Reception of Augustine* (OGHRA) / ed. by Karla Pollmann, 2013. vol. 1 'Confessions'. Voor een inhoudelijke interpretatie en samenvatting van het werk zie *Augustine through the ages, an encyclopedia* / ed. Allan Fitzgerald. 1999, 'Confessions'

epigrafische bewerking van Jostein Gaarder (*Vita brevis*) waarop Mechtild Hofmann antwoordt met *Unvergänglichliches Leben : Augustinus antwortet Floria*.

Bekende namen in de receptiegeschiedenis van de *Confessiones*:

levensbeschrijvingen	Possidius, Philip of Harvengt, Jordanus van Quedlinburg, Jacobus de Voragine, Benozzo Gozzoli, Cornelius Jansen, Frits van der Meer, Peter Brown, Serge Lancel
bekeringen	Aelred van Rievaulx, Theresa van Avila, Newman
theologie	Petrus Abelardus, William St. Thierry, Richard St Victor, Thomas Aquinas
filosofie	Blaise Pascal, Jean-Jacques Rousseau, Edmund Husserl, Martin Heidegger, Paul Ricoeur, Bernd Alois Zimmermann
navolgingen	Johannes van Fécamp, Guibert van Nogent, Dante Alighieri, Petrarca, Charles-Augustin Sainte-Beuve
vrije bewerkingen	Rainer Maria Rilke, Jostein Gaarder, Mechtild Hofmann

'Tolle, lege' De bekering van Augustinus, in: *De belydenisse van S. Augustyn*. T'Hantwerpen : by de weduwe Sleghers, 1680 (BOA 39)